

Suomalaisten alkoholiasenteet

Liisa Laari, Päivi Opari ja Ritva Varamäki

Taitto: Again Design

Kannen kuva: Antero Aaltonen

ISSN 1455-5964

ISBN 978-952-205-025-0

Terveyden edistämisen keskuksen julkaisu 3/2008

Saatteeksi

Alkoholilla tuntuu olevan edelleen erityisasema poliittisessa päätöksenteossa. Alkoholin kulutus ja sen myötä myös haitat ovat kasvaneet vuosikymmenien ajan, viime vuosina erityisen nopeasti ja paljon. Siitä huolimatta monet johtavat poliitikot ja muut mielipidevaikuttajat keskittyvät mieluummin puolustelemaan nykyistä alkoholipoliittista linjaa kuin toimimaan, jotta haittakehitys saataisiin kääntymään laskuun. Ei voi kuin ihmetellä, kuinka syvälle ja laajalle eri väestöryhmiin alkoholin on imeydyttävä ennen kuin huolestuttavalle kehitykselle ollaan valmiita tekemään jotakin.

Suomalaisien alkoholisaneet -selvitys osoittaa, että merkittävä osa suomalaisista kannattaa huomattavasti tähänastista voimakkaampia toimia alkoholin aiheuttamien haittojen ja ongelmien vähentämiseksi. Alkoholimyönteinen asenne on vaihtumassa yhä laajemmin huoleen kulutuksen kasvusta ja päihtyneiden näkymisestä yhä useammin erilaisissa arjen ympäristöissä. Nyt myös halutaan tiukentaa asenteita humalajuomista kohtaan. Erityisesti huomiota halutaan kiinnittää keinoihin, joilla voidaan ehkäistä alaikäisten alkoholin käyttö. Lisäksi on merkille pantavaa, että selkeä enemmistö suomalaisista on valmiita estämään alkoholiteollisuuden näkymisen urheilutapahtumien yhteydessä. Itse toki haluaisin yhdistää tämän erinomaisen linjauksen tasapuolisuuden nimissä kaikkiin tapahtumiin, joiden osanottajista huomattavan osan voidaan olettaa olevan alle 18-vuotiaita.

Suomi on saanut kansainvälistä mainetta terveys kaikissa politiikoissa -ajattelusta ja sen myötä pyrkimyksistä arvioida etukäteen valmisteilla olevien päätösten terveysvaikutuksia. Ainakin alkoholin osalta edellä mainittu on kuitenkin vain kaukainen haave. Poliittista keskustelua kyllä käydään kiitettävässä määrin teollisuuden päästöistä ja kauppojen sunnuntaiaukiolosta, mutta käsittämättömän vähän noin miljardin euron vuosittaisista menoista, jotka alkoholi aiheuttaa yhteiskunnallemme. Nyt alkaa olla viimeiset hetket pohtia tehtävien päätösten vaikutuksia eri väestöryhmien terveyden edellytyksiin. Muutoin olemme ikärakennemuutoksen vauhdittamina muutamien vuosien kuluttua tilanteessa, jossa terveiden ja työkykyisten työntekijöiden vähyys alkaa olla monella tapaa kansantaloudellinen haaste. Jo nykyisellään terveysnäkökulman lähes täydellinen ohittaminen alkoholiin liittyvässä päätöksenteossa aiheuttaa sen, että poliisi, terveydenhuolto ja monet muut viranomaistahot uupuvat ja käyttävät työaikaansa yhä enenevässä määrin alkoholin aiheuttamien ongelmien selvittämiseen.

Lopuksi haluan muistuttaa, että eri väestöryhmien terveyden kestävä kehitys rakentuu terveyden edistämisen, haittojen ja sairauksien ehkäisyn, hoidon sekä kuntoutuksen muodostamalle kokonaisuudelle. Suomalaisien alkoholisaneet -selvitys osoittaa, että terveyttä tukevien olosuhteiden luomiselle sekä haittojen ja ongelmien ehkäisemiselle on suomalaisien keskuudessa yhä vahvempi tilaus. Siis toiminnalle, jolla voidaan kustannustehokkaimmin rakentaa yksilön ja yhteiskunnan tasolla tervettä ja toimintakykyistä Suomea. Kansan näkemys on tässä suhteessa niin vankka, että sen luulisi lisäävän myös halua ja uskallusta niiden keskuudessa, joilla on valta vaikuttaa – myös alkoholihaittoja ehkäisevällä tavalla.

Helsingissä 19.8.2008

Mika Pyykkö

toiminnanjohtaja

Terveyden edistämisen keskus ry

Sisälly

Saatteeksi.....	3
Johdanto	5
1. Suomalaisien alkoholisensitit -selvityksen toteutus.....	6
2. Yhteenveto tuloksista	6
3. Taustatietoa alkoholitalanteesta	8
4. Tulokset.....	13
5. Mitä toimenpiteitä tulokset edellyttävät?	19
Lähteet.....	23
Liite: kysymyslomake	25

Johdanto

Vuonna 2004 toteutetun alkoholijuomien veronalennuksen jälkeen päihdehaitat ovat kasvaneet voimakkaasti. Vaikka alkoholinkulutuksen kasvuvauhti on nyt hieman hidastunut vuosien 2004-2005 kasvun jälkeen, kulutus on asettunut selvästi aikaisempaa korkeammalle tasolle. Korkea kulutus aiheuttaa sosiaalisten ongelmien lisäksi monenlaisia haittoja terveydelle ja lisää kuolleisuutta. Alkoholinkulutusta onkin alettu tarkastella entistä enemmän kansanterveydellisenä kysymyksenä. Alkoholitilanne on herättänyt runsaasti keskustelua niin ammattilaispiireissä kuin lehtien palstoillakin.

Alkoholihaitat koskettavat tavalla tai toisella suurta osaa Suomen kansasta. Vaikka alkoholin kulutus jakautuu epätasaisesti siten, että 20 prosenttia väestöstä juo 70 prosenttia kulutetusta alkoholista, kohtuukulutajiin kohdistuu lukumäärältään suurempana ryhmänä suurin osa haitoista. Suurkuluttajilla on suurin riski kohdata päihdeistä aiheutuvia ongelmia, mutta vain kolmasosa haitoista kohdistuu heihin. Kohtuukulutajien päihdehaittariskiä selittää osittain myös se, että vaikka heidän vuosikulutuksensa pysyy kohtuullisella tasolla, he saattavat juoda humalahakuisesti suuria määriä kerralla. Koska alkoholihaitat kohdentuvat myös muihin kuin juojaan itseensä, kuka tahansa saattaa joutua kärsimään alkoholinkäytön negatiivisista seurauksista.

Haittojen hillitsemiseksi hallitus on päättänyt tietyistä mm. alkoholin saatavuutta ja mainontaa rajaavista toimenpiteistä. Nämä toimenpiteet eivät kuitenkaan ole olleet riittäviä kokonaiskulutuksen ja päihdehaittojen kääntämiseksi laskuun. Toimenpiteet ovat suurelta osin kohdistuneet muuhun kuin alkoholin hintaan, joka on kiistatta merkittävin alkoholin kulutukseen vaikuttava yksittäinen tekijä. Vuonna 2008 toteutettu alkoholiveron korotus oli vain murto-osa aiemmin toteutetusta veronalennuksesta. Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten mielestä alkoholin kulutustilanne on edelleen huolestuttava ja tarvittaisiin lisää tehokkaita toimia kansalaisten terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi.

Keskustelu käy vilkkaana ammattilaisten ja päättäjien keskuudessa, mutta vähintään yhtä kiinnostavaa on, mitä tavallinen suomalainen ajattelee alkoholitilanteesta ja alkoholipoliittisista toimenpiteistä. Millaiseksi nykyinen kulutustaso koetaan ja kuinka suomalaiseen humalakäyttäytymiseen asennoidutaan? Miten koetaan arkiympäristön turvallisuus? Entä ovatko suomalaiset tyytyväisiä hallituksen toimiin? Selvittääkseen tavallisten kansalaisten näkemystä Terveyden edistämisen keskus (Tekry) kysyi ihmisiltä heidän mielipidettään erilaisista alkoholin kulutukseen ja alkoholipoliittisiin toimenpiteisiin liittyvistä asioista. Tässä selvityksessä kuvataan kyse- lyn tulokset sekä tarjotaan ajankohtaista tietoa tämän hetken alkoholitilanteesta.

Suomalaisien alkoholisaneet -selvitys julkaistaan nyt toista kertaa. Ensimmäisen kerran haastattelukysely tehtiin keväällä 2006. Tämänvuotiset tulokset julkistetaan 16.9.2008 XV Valtakunnallisilla Päihdepäivillä Kuopiossa.

1. Suomalaisien alkoholisenteet -selvityksen toteutus

Selvitystä varten haastateltiin toukokuussa 2008 noin tuhatta ositetun otannan kautta valikoitunutta suomalaista. Haastatteluun osallistuneet ovat 15-79-vuotiaita Manner-Suomessa asuvia henkilöitä. Kyselyyn vastasi yhteensä 1001 henkilöä ja otos vastaa 15-79-vuotiasta Manner-Suomessa asuvaa suomea puhuvaa väestöä. Selvityksessä esiintuodut erot vastaajaryhmien kesken ovat tilastollisesti merkitseviä 95 prosentin todennäköisyydellä. Virhemarginaali on 1-3 prosenttia vastausjakaumasta riippuen.

Otanta toteutettiin monivaiheisena ositettuna otantana. Väestörekisterikeskuksesta saatujen tietojen mukaan on tehty kiintiöinnit vastaajan iän, sukupuolen ja asuinpaikan mukaan. Kussakin taloudessa haastateltiin henkilö, joka täyttää kiintiöiden edellyttämät sukupuoli- ja ikäehdot. Haastatteluista puolet tehtiin matkapuhelimiin. Tutkimuksen suoritti Tekryn toimeksiannosta TNS Radar Research Consulting Oy.

2. Yhteenveto tuloksista

Selvityksen tarkoituksena oli tutkia suomalaisten aikuisten suhtautumista keskeisiin alkoholikysymyksiin ja alkoholipoliittisiin toimenpiteisiin sekä selvittää, ovatko asenteet muuttuneet edellisen vuonna 2006 tehdyn kyselyn jälkeen ja jos ovat, mihin suuntaan. Tuloksista käy ilmi, että suomalaiset ovat huolissaan alkoholin käytöstä aiheutuvista haitoista. Vuonna 2006 tehdyn kyselyn tavoin naiset ovat edelleen enemmän huolissaan tilanteesta kuin miehet ja suhtautuvat miehiä myönteisemmin erilaisiin toimiin, joilla pyritään ehkäisemään ja vähentämään alkoholihaittoja. Yleisesti ottaen sekä miehet että naiset toivovat toimia alkoholin käytöstä aiheutuvien haittojen hillitsemiseksi, ja valtaosa suomalaisista hyväksyy tähän liittyvät erilaiset kiellot ja rajoitukset.

Selvityksen päätulokset ovat seuraavat:

- Suomalaiset kannattavat vahvasti alkoholin myynnin kontrolloinnin lisäämistä koskien myyntiä päihtyneille ja alaikäisille.
- Noin seitsemän kymmenestä suomalaisesta on huolissaan alkoholin nykyisestä kulutustasosta ja siitä, ettei yleinen asenne alkoholin juomista ja humalakäyttäytymistä kohtaan ole tarpeeksi tiukka.
- Enemmistö suomalaisista kannattaa rattijuopumuksen kontrolloinnin ja ehkäisemisen lisäämistä. Rattijuopu-

7 Suomalaisien alkoholisäntäet

muksen rajan laskemista Ruotsin ja Norjan tasolle, eli 0,2 promilleen, kannattaa noin kaksi suomalaista kolmesta (67 %). Alkolukon asentamista pakolliseksi uusiin autoihin kannattaa 64 % suomalaisista. Näiden toimien kannatus on noussut reilusti vuoteen 2006 verrattuna.

- Alkoholiteollisuuden urheilutapahtumiin liittyvää sponsorointia ja mainontaa vastustaa noin kuusi kymmenestä suomalaisesta (62 %), kuten myös alkoholin mielikuvamainontaa (59 %).
- Yli puolta suomalaisista (56 %) haittaa humalaisten ihmisten näkyminen arkisissa elinympäristöissä kodin ulkopuolella. Kolmella suomalaisella kymmenestä on ollut viimeisen vuoden aikana kokemuksia tilanteista, joissa heidän oma turvallisuudentunteensa on muiden alkoholinkäytön vuoksi heikentynyt.
- Alkoholiveron nostoa kannattaa 45 % suomalaisista, kun taas vähittäismyyntiliikkeissä myytävien alkoholit tuotteiden prosenttimäärän laskua kannattaa vain noin neljännes (26 %).
- Puolet suomalaisista ei pidä sopivana sitä, että alkoholiteollisuus osallistuu alkoholipoliittisten lakien ja asetusten valmisteluun.
- Kaksi kolmesta suomalaisesta ei pidä nykyisen hallituksen toimia alkoholihaittojen vähentämiseksi riittävinä.
- Terveystenhoitohenkilöstön alkoholia koskevat tiedustelut ja neuvot kuuluvat valtaosan mielestä osaksi vastaanottokäyntiä, eikä neuvonnan koeta omallakaan kohdalla olevan haitaksi.
- Naiset suhtautuvat yleisesti ottaen jyrkemmin alkoholin käyttöön kuin miehet, he ovat alkoholiin liittyvistä asioista huolestuneempia ja kokevat miehiä enemmän haittoja yleisestä alkoholin käytöstä. Naiset ovat myös valmiimpia lisäämään tiukempia alkoholipoliittisia säännöksiä kuin miehet.
- 60-79-vuotias väestö on yleisesti ottaen huolestuneempi alkoholisasioista ja valmiimpia tiukempien rajoitusten asettamiseen kuin nuorempi väestö.
- Monessa suhteessa pienempiin tuloluokkiin kuuluvat suomalaiset kannattavat tiukempia rajoituksia ja asenteita alkoholiin liittyen, ja vastaavasti monessa suhteessa korkeimpaan tuloluokkaan kuuluvat toivovat säännöksiä ja rajoitusten tiukentamista vähiten.
- Suur-Helsingissä yleisen asenteen tiukentamista toivotaan erityisesti. Siellä asuvia humalaisten ihmisten näkyminen arkisissa elinympäristöissä kodin ulkopuolella myös häiritsee keskimääräistä enemmän. Negatiivisia, turvallisuudentunnetta heikentäneitä tilanteita on Suur-Helsingissä asuvilla ollut myös enemmän kuin koko maassa keskimäärin viimeisen vuoden aikana.
- Vaikka asenteet alkoholisäännöksiä kohtaan opiskelijoilla ovat keskimääräistä löyhemmät, heitä humalaisten näkyminen arkisissa elinympäristöissä häiritsee usein. Myös turvallisuudentunnetta uhanneita tilanteita on ollut heillä keskimääräistä enemmän.

3. Taustatietoa alkoholitalanteesta

Alkoholin korkea kulutus näkyy haittoina monilla yhteiskunnan osa-alueilla

Alkoholin kulutus Suomessa on viime vuosina noussut korkeammaksi kuin koskaan. Vuonna 2007 alkoholia kulutettiin 10,5 litraa vuodessa asukasta kohti, mikä tarkoittaa 55 koskenkorvapulloa tai 716 keskioilupullo vuosittain asukasta kohden (Taskumatti 2008). Alkoholin kulutuksen kasvulla on monenlaisia toisiinsa yhteydessä olevia vaikutuksia sekä yksilön, lähiympäristön että koko yhteiskunnan tasolla. Alkoholin kulutus on yhteydessä muun muassa tapaturmiin ja väkivaltaan, sairauksiin, mielenterveysongelmiin, sosiaalisiin ongelmiin sekä kuolleisuuteen.

Alkoholiperäisten kuolemien määrä on ollut kasvussa viime vuosina. Alkoholiperäisistä sairauksista ja alkoholimyrkytyksistä on tullut merkittävin työikäisten suomalaisten kuolinsyy. Alkoholikuolleisuus nousi muutama vuosi sitten työikäisillä miehillä suuremmaksi kuin sepelvaltimokuolleisuus. (Tilastokeskus 5.11.2007). Myös naisilla alkoholi on noussut yhtä merkittäväksi kuolinsyyksi kuin rintasyöpä. Vuonna 2006 yhteensä 4 640 henkilön kuolemaan alkoholi liittyi joko peruskuolemansyynä tai myötävaikuttavana tekijänä. Alkoholitaudeista alkoholiperäiseen maksasairauteen kuolleiden määrä on lisääntynyt kaikkein voimakkaimmin. Kun vuonna 1998 siihen kuoli noin 500 henkeä, vastaava luku oli vuonna 2006 jo lähes 1000. (Alkoholikuolleisuus vuosina 1998-2006).

Myös päihtyneenä tapahtuneiden kaatumis- ja putoamiskuolemien määrä on lisääntynyt 2000-luvulla. Erityisen voimakasta tapaturmien määrän lisääntyminen oli vuodesta 2004 vuoteen 2005: noin 30 prosenttia. Vuonna 2006 yli tuhat ihmistä kuoli päihtyneenä tapaturmaan. (Alkoholikuolleisuus vuosina 1998-2006) Alkoholiin liittyvien kuolemien selkeä kasvu vuoden 2004 jälkeen on oletettavasti yhteydessä alkoholiveron laskuun.

Vuoden 2004 jälkeen alkoholin suurkulutus on kasvanut erityisesti työikäisillä. Kulutus on kasvanut kaikissa koulutusryhmissä siten, että erityisesti miehillä vähäisempi koulutus oli yhteydessä kulutuksen voimakkaampaan kasvuun. Naisista korkeasti koulutetut ilmoittivat suurimmasta viikkoannoksesta. (Helakorpi ym. 2008) Perus-koulun 8-9-luokkalaisista 18 prosenttia joi itsensä humalaan vähintään 1-2 kertaa kuukaudessa. Sama luku lukioikäisillä oli 26 prosenttia. (Kouluterveyskysely 2007)

Kroonisten alkoholihaittojen, kuten maksasairauksien lisääntyminen, on selvästi yhteydessä alkoholinkäytön kokonaiskasvuun. Tigerstedtin ja Österbergin (2007) mukaan tämä viittaa siihen, että suomalaisen perinteisen kertaluontoisen suurkulutuksen rinnalle on noussut jatkuvampi korkean kulutuksen malli – suomalaisten juomatapojen lisäksi ollaan omaksumassa myös eurooppalaista mallia. Tämä kokonaisuus näkyy alkoholihaittojen kasvuna.

Turvattomuuden kokemukset lisääntyneet

Turvattomuuden kokemukset suomalaisessa yhteiskunnassa ovat lisääntyneet. Yhteiskunta ei ole turvallinen, jos ihmiset kokevat sen turvattomaksi. Sillä ei ole merkitystä, onko tämä tunne perusteltua vai ei. Turvattomuuden

tunteen lisääntyminen tulee olemaan haaste suomalaiselle yhteiskunnalle, sillä turvattomuus vaikuttaa niin ihmisten hyvinvointiin kuin elinkeinoelämään ja yhteiskunnan kilpailukykyynkin. Yhteiskunnan vastuu on erityisen suuri lasten ja nuorten turvallisuuden sekä ikääntyvän väestön turvallisuudesta huolehtimisessa. (Holmlund 2008)

Turvallisuus syntyy usean eri tekijän yhteisvaikutuksesta. Turvallisuutta edistävät turvallinen koti-, asuin- ja työympäristö, toimivat peruspalvelut, hyvin suunniteltu liikenneympäristö, avun saanti silloin, kun sitä tarvitaan ja varmuus siitä, että rikoksiin syyllistyneet joutuvat edesvastuuseen teoistaan. Valtioneuvosto teki periaatepäätöksen sisäisen turvallisuuden ohjelmasta toukokuussa 2008. Tällöin asetettiin sisäisen turvallisuuden tavoitteet, strategiset linjaukset sekä konkreettiset toimenpiteet turvallisuuden ylläpitämiseksi ja parantamiseksi. Ohjelma ulottuu vuoteen 2015 asti. (Sisäisen turvallisuuden ohjelma 2008)

Päihteet ovat merkittävässä roolissa turvallisuuden tunteen vähenemisessä, sillä päihteiden käyttö liittyy yleensä turvattomuutta aiheuttaviin tilanteisiin ja ympäristöihin. Runsas alkoholinkäyttö on yksi väkivaltaisen käyttäytymisen riskitekijöistä. Jo humalan ensivaiheissa voidaan havaita selviä käyttäytymismuutoksia ja alkoholitottumukset, kuten humalahakuinen juominen tai ongelmajuominen, lisäävät aggressiivisen käyttäytymisen todennäköisyyttä. Alkoholilla on sekä välittömiä, pitkäaikaisia että tilannesidonnaisia vaikutuksia käyttäytymiseen. Juopumustila heikentää tekojen seurausten arviointia, alentaa riskinottokynnystä ja heikentää ongelmanratkaisutaitoja, jotka edesauttavat aggression purkautumista. (Von der Pahlen ym. 2008)

Yhteisöllisyys puolestaan on yksi turvallisuuden peruspilareista. Hyvin toimivassa yhteisössä ihmiset vaikuttavat toisiinsa myönteisellä tavalla. Tämä luo turvallisuutta ja lisää ihmisten osallisuuden tunnetta. Yhteisöllisyyden merkitys on noussut myös Suomessa yhä enemmän esille. Yhdeksi turvattomuutta aiheuttavaksi keskeiseksi tekijäksi koetaan yhteisöllisyyden väheneminen ja toisten ihmisten aiheuttama uhka, välinpitämättömyys ja itsekkyyys. (Holmlund 2008)

Alkoholi ja liikenne

Tienvarsitutkimusten mukaan joka 650. autoilija Suomessa on rattijuoppo (veren alkoholipitoisuus 0,5 % tai yli). Rattijuopumuksesta kiinnijääneisiin verrattuna ratsiatutkimuksissa löytyy kuitenkin moninkertainen määrä niitä, joiden veren alkoholipitoisuus ylittää nollan, mutta jää alle 0,5 promillen rajan. Joka 140. kuljettaja ajaa alkoholin vaikutuksen alaisena. (Valtakunnallinen Liikennehaittiuskampanja 2008). Vaikka sekä Suomen että Euroopan tasolla liikenneonnettomuudet ovat vähentyneet viime vuosina, alkoholi on edelleen merkittävä tekijä onnettomuuksissa. Euroopassa ainakin 17 000 henkilöä kuolee vuosittain onnettomuuksissa, joissa alkoholi on ollut osatekijänä. (Anderson ym. 2008)

Tutkimusten mukaan kuljettajan onnettomuusriski kasvaa jo pienillä promillelukemilla. Selvään kuljettajaan verrattuna 0,2-0,4 promillen humalassa olevalla kuskilla on noin 1,4-kertainen riski joutua onnettomuuteen muun muassa siitä syystä, että kyky kiinnittää huomiota samanaikaisesti eri tehtäviin heikentyy veren alkoholipitoisuuden noustessa. Nuoret kuljettajat ovat tästä syystä erityisen suuressa riskissä, sillä huomion jakamisen ja tiedon käsittelyn vaikeudet vaikuttavat ensiksi juuri niihin toimintoihin, jotka eivät ole kokemuksen myötä automatisoituneet. 18-20- vuotiaista liikenteessä kuolleista ja loukkaantuneista noin 30 prosentilla veren alkoholipitoisuus on 0,1-1,1 promillea, kun muun ikäisillä kuljettajilla vastaava määrä on noin 20 prosenttia. Vuosina

2003-2007 alkoholiin liittyvissä, kuolemaan johtaneissa liikenneonnettomuuksissa joka kolmas kuljettaja oli alle 25-vuotias. (Valtakunnallinen Liikennehaittuskampanja 2008).

Alkoholun käytöstä hyviä kokemuksia

Rattijuopuneilla vuodesta 2005 käytössä ollut alkoholukokeilu päättyi kesäkuussa 2008. Tulokset olivat niin hyviä, että alkoholukosta tehtiin pysyvä vapaaehtoinen vaihtoehto ehdottomalle ajokiellolle. Rattijuopumukseen syyllistynyt voi saada tietyn edellytyksin valvotun ajo-oikeuden, jos hän sitoutuu ajamaan ainoastaan alkoholukollista ajoneuvoa. Alkoholukko on laite, joka estää auton käynnistymisen, jos kuljettajalla on vähintään 0,1 milligrammaa alkoholia litrassa hengitysilmaa. Alkoholukko vaatii puhalluksen myös satunnaisesti ajon aikana. Alkoholun käyttöön liittyy rattijuopumukseen syyllistyneillä lisäksi päihderiippuvuuden arviointiohjelma ja jatkoseuranta säännöllisine terveystarkastuksineen.

Alkoholukko lisää liikenneturvallisuutta ja sitä onkin ryhdytty kokeilemaan vapaaehtoisesti joissakin yrityksissä. Alkoholukkoa käytetään vapaaehtoisena kokeiluna mm. linja-autoissa ja koulukyydeissä sekä jakelukuljetuksissa ja vaarallisten aineiden kuljetuksissa. Vuonna 2007 Suomessa oli vapaaehtoisessa käytössä arviolta 50 alkoholukkoa. Vuonna 2006 voimaan tullut asetus suosittaa alkoholun käyttöä koulukuljetuksissa. (Liikenne- ja viestintäministeriö 2007)

Suomen hallituksen alkoholipoliittisia toimia

Edellisen hallituksen vuonna 2003 hyväksymä periaatepäätös alkoholipoliittisista linjauksista on edelleen voimassa. Tuolloin asetettiin tavoitteeksi lasten ja nuorten hyvinvoinnille aiheutuvien haittojen vähentäminen, alkoholi-juomien riskikäytön ja siitä aiheutuvien haittojen vähentäminen sekä alkoholin kokonaiskulutuksen kääntäminen laskuun. Päihdetyötä tehostettiin kansallisen Alkoholiohjelman 2004-2007 avulla. Koska laajojen tavoitteiden eteen tehtävän työn on oltava pitkäjänteistä, nykyinen hallitus on päättänyt jatkaa Alkoholiohjelman toteutusta vuosina 2008-2011. Hallitus tukee ohjelmaa Terveystieteiden edistämisen politiikkaohjelman kautta. Alkoholiohjelman tavoitteet ovat lähellä myös Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelmaa. Alkoholiohjelma on ennen kaikkea yhteistyötä alkoholihaittojen vähentämiseksi ja Alkoholiohjelmassa ovatkin mukana valtiolta, kunnat, järjestöt ja muut kolmannen sektorin toimijat. Ohjelma perustuu vahvaan alueelliseen ja seudulliseen yhteistyöhön. Erilaisia vaikuttavia toimenpiteitä pyritään ohjelman kautta jäsentämään kokonaisuudeksi.

Vuonna 2006 hallituksen alkoholipoliittinen ministeriryöryhmä kokosi toimenpidepaketin, jossa esitettiin päihdehaittojen ehkäisyyn liittyviä toimia. Näitä olivat alkoholi-juomien paljousalennusten poistaminen, alkoholin tv- ja elokuvateatterimainonnan poistaminen alaikäisten katseluaikoina tai alaikäisille suunnatuissa elokuvissa, alkoholin myynnin salliminen vasta klo 9.00 jälkeen sekä terveysvaaroista kertovien varoitusmerkintöjen liittäminen alkoholipakkauksiin. Näistä varoitusmerkinnät peruttiin myöhemmin mm. EU-lainsäädäntöön vedoten, mutta muut rajoitukset astuivat voimaan.

Tehokkain keino alkoholihaittojen ehkäisemiseksi on hintojen nostaminen. Mittava alkoholiveron alennus vuonna 2004 aiheutti voimakkaan kasvupiikin alkoholihaittoihin. Alkoholiveron kiristäminen ei kuitenkaan kuulu-

nut vuonna 2006 esitettyyn toimenpidepakettiin. Alkoholihaittojen yhä lisääntyessä alkoholiveron kiristäminen tuli välttämättömäksi ja marraskuussa 2007 eduskunta hyväksyi hallituksen esityksen alkoholi- ja alkoholijuomaverosta annetun lain muuttamisesta. Alkoholiveroa päätettiin korottaa noin 40 miljoonalla eurolla vuoden 2008 aikana. Veronkorotukset astuivat voimaan 1.1.2008. Veronkorotus painottui väkeviin alkoholijuomiin, joiden verotus nousi noin 15 prosenttia. Mietojen alkoholijuomien veroa korotettiin noin 10 prosenttia. Veronkorotuksen seurauksena keskioluen, viinien ja siiderien hinnat nousivat noin 3,5 prosenttia ja väkevien alkoholijuomien hinnat noin 10,5 prosenttia. Toteutettu veronkorotus ei kuitenkaan vastaa vuonna 2004 toteutettua veronalennusta, joka oli keskimäärin 33 prosenttia. Hallitus onkin sitoutunut korottamaan alkoholiverotusta kansanterveydellisin perustein kaksi kertaa hallituskauden aikana. Alkoholiveron nostaminen on toimenpidesuosituksena myös sisäasiainministeriön sisäisen turvallisuuden ohjelmassa (Sisäisen turvallisuuden ohjelma 2008).

Samanaikaisesti, kun paljousalennukset poistettiin ja oluen valmisteveroa nostettiin, poistettiin oluttölkkien pakkausvero. Tästä johtuen oluen hinta ei käytännössä noussut edes nimellisesti. Pakkausveron poistuminen edistää lisäksi ulkomailta tulevan oluen hintakilpailua, joten oluen hinta mahdollisesti laskee vielä nykyisestä. Oluen hinnalla on kansanterveydellistä merkitystä, sillä lähes puolet kulutetusta alkoholista on olutta ja neljännes muita mietoja alkoholijuomia. Nykyään yhä useammin alkoholisoitetaan nimenomaan miedoilla juomilla ja niiden käytöstä syntyy suurin osa terveyshaitoista. Olut, siideri ja miedot viinit ovat myös nuorten suosimia päihteitä.

Saatavuuden rajoittaminen on alkoholin hinnan lisäksi tehokas keino vähentää alkoholin kokonaiskulutusta. Alkoholin vähittäismyynti on vuodesta 2006 lähtien rajoitettu klo 9-21 väliseen aikaan. Saatavuuteen voidaan vaikuttaa myös monilla muilla tavoilla. Alkon monopoliaseman turvaaminen on merkittävä saatavuuteen ja samalla myös hinnan määräytymiseen vaikuttava tekijä. Alaikäiset saavat alkoholia usein omien vanhempien tai muun vanhemman henkilön kautta, jolloin keskeistä on vaikuttaa alkoholin välittämiseen ja siihen liittyvään asenneilmapiiriin.

Vanhasen II hallituksen käynnistämät Terveiden edistämisen politiikkaohjelma sekä Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma tähtäävät omalta osaltaan alkoholihaittojen ehkäisyyn. Ohjelmat peräänkuuluttavat vastuullista ja pitkäjänteistä alkoholipolitiikkaa. Terveiden edistämisen politiikkaohjelma nostaa esiin verotuksen korottamisen, mini-intervention sekä päihdekoulutuksen laadun kehittämisen. Lisäksi nykyisellä päihdepolitiikalla turvataan raskaana olevien päihdeongelmaisten hoito ja vähennetään lasten vanhempien alkoholin käyttöä ja siitä lapselle aiheutuvaa haittaa. Vuoden 2007 lopussa on nimetty työryhmä edistämään kyseisiä asioita.

Alkoholiteollisuuden poliittinen valta kasvussa

Elinkeinopoliittiset näkökulmat ovat viime vuosina vahvistuneet alkoholilainsäädännössä. Samaan aikaan alkoholiteollisuuden edustus erilaisten alkoholipoliittisten päätösten teossa on kasvanut. Alkoholiteollisuuden rooli päätösten suunnittelussa voi olla myös ristiriitainen. Toisaalta halutaan tuoda viestiä vastuullisesta yritystoimijudesta, mutta toisaalta näkyvissä ovat markkinoinnin turvaamiseen pyrkivät, muutoksenvastaiset motiivit, jotka saattavat olla vastakkaisia kansanterveydellisten näkökulmien kanssa.

Mielikuvamainonta lisää erityisesti nuoriin kohdistuvia alkoholihaittoja

Alkoholiteollisuus käyttää mainontaan huomattavasti varoja vuosittain. Vuonna 2004 pelkästään Englannissa alkoholin suoraan mainontaan käytettiin 250 miljoonaa euroa. Mikäli epäsuora mainonta, sponsorointi ja tuotesijoittelu huomioitaisiin, summa olisi joidenkin arvioiden mukaan n. 3 kertaa suurempi. (Alcohol and advertising 2008).

Suomessa mietojen alkoholijuomien mainonta on sallittu ja väkevien kielletty. Mietojen alkoholijuomien mainontaa on kuitenkin säädelty alkoholilaisissa siten, että mainonta ei esimerkiksi saa kohdistua alaikäisiin eikä ajoneuvolla ajamiseen, eikä se saa antaa kuvaa alkoholista lääkinällisenä tai terapeuttisena aineena. Alkoholia ei myöskään saa esittää aineena, joka edistää seksuaalista tai sosiaalista menestystä. Viime vuosina alkoholimainonnassa käytetyt teemat ovat kuitenkin olleet yhä selkeämmin nuorille aikuisille suunnattuja, jolloin vaikutukset ulottuvat lähes väistämättä myös alaikäisiin. Tutkimusten mukaan mainonta vaikuttaa runsaasti juuri nuoriin – he muistavat ja huomaavat mainokset hyvin. Siten nuoret ovat hyvä kohderyhmä mainonnalle. (Alcohol and advertising 2008).

Tutkimuksissa on osoitettu yhteys lasten ja nuorten alkoholimainonnalle altistumisen sekä alkoholinkäytön liittyvien ongelmien, kuten varhaisen aloitusiän ja suuren kertakulutuksen välillä. Vaikka alkoholiteollisuus kiistää mainonnan olevan kohdistettu nuorille, amerikkalaistutkimuksessa alaikäiset nuoret itse kokivat mainosten teemojen olevan suunnattu juuri heille. He myös tulkitsivat mainosten viestivän alkoholin suotuisista sosiaalisista ja terapeuttisista vaikutuksista. (Alcohol and advertising 2008).

Amerikkalaistutkimuksen mukaan nuoret, jotka asuivat alueella, jossa alkoholia mainostettiin enemmän, myös joivat enemmän. Jokainen alkoholimainontaan asukasta kohden käytetty dollari lisäsi nuorten alkoholin kulutusta 3 prosenttia (Alcohol and advertising 2008). Myös alkoholin näkyvyys televisio-ohjelmissa ja urheilutapahtumissa vaikuttaa juomiskäyttäytymiseen. Tutkimuksissa alaikäiset nuoret, jotka katsoivat enemmän televisiota, olivat suuremmassa riskissä aloittaa juominen seuraavan 18 kuukauden aikana. Samoin mainosten näkeminen urheilutapahtumissa ennusti alkoholin käytön aloittamista alle 15-vuotiailla. (Alcohol in Europe 2006)

Mainonnan toimivuudella on neurobiologinen tausta. Mielihyvää tuottavan ärsyksen näkeminen vahvistaa siihen suuntautunutta toimintaa erityisesti tavaksi muodostuneiden toimintojen suhteen. Tämä voi olla yhteydessä riippuvuuksien syntyyn ja pysyvyyteen (Kianmaa ym. 2003). Uudet aivokuvantamisen menetelmät ovat myös pystyneet osoittamaan varhaisen alkoholinkäytön aiheuttamia neurologisia muutoksia, jotka mahdollisesti altistavat alkoholiongelmille myöhemmässä vaiheessa (Hingson, R. etc. 2006). Alkoholimainonnan rajoittaminen olisikin tärkeää erityisesti sen nuoriin kohdistuvan vaikutuksen takia.

Alkoholimainontaan voidaan vaikuttaa joko vaikuttamalla mainonnan volyyymiin tai sisältöön sekä kieltämällä mainonta kokonaan. Mainonnan valvominen voi tapahtua lakisäätöisesti tai alkoholiteollisuuden itsesäätelyä. Kaupallisessa viestinnässä itsesäätely ei tosin ole osoittautunut kovinkaan toimivaksi (Anderson & Baumberg 2006). Ranskassa ja Ruotsissa alkoholimainoksissa on sallittua esittää vain tuotteeseen liittyviä tietoja. Kyseisissä maissa alkoholiin liittyvän mielikuvamainonnan kieltäminen on osoittautunut toimivaksi tavaksi vaikuttaa päihdehaittoihin. Sosiaali- ja terveysministeriön asettama alkoholimainontaa käsittelevä työryhmä ei päässyt yksimielisyyteen siitä, tulisiko alkoholimainontaa koskevaa lainsäädäntöä lisätä Suomessa. (Alkoholi-

mainontatyöryhmän muistio 2007). Mielikuvamainontaan puuttumisen ohella tärkeää on vaikuttaa myös siihen, millaisissa medioissa ja tapahtumissa mainonta on sallittua ja mihin aikaan.

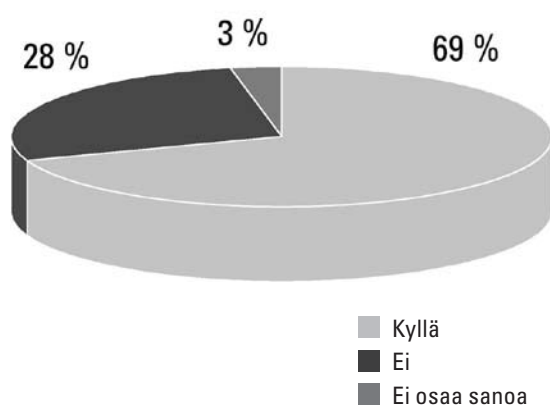
Ehkäisevälle työlle koetaan olevan tarvetta

Päihdehaittojen kasvu on korostanut ehkäisevän työn merkitystä entisestään. Päihdebarometri 2007 tulosten mukaan sekä kuntien sosiaali- ja terveyshuollosta vastaavat henkilöt että järjestöjohtajat pitävät ehkäisevän päihdetyön saatavuutta riittämättömänä. Ehkäisevää päihdetyötä toteutetaan laajasti useiden eri toimijoiden kautta. Ehkäisevän päihdetyön toimijoita on niin viranomaisissa, järjestöissä, seurakunnissa kuin elinkeinoelämän toimijoissakin. Laajasta toimijakokonaisuudesta huolimatta ehkäisevä päihdetyö on korjaavaan työhön verrattuna heikosti resursoitu, eikä sen asema ole vahva ja selkeä kuntien rakenteiden muuttuessa. Ehkäisevän päihdetyön nykytilaa selvitettäessä on löydetty useita aukkokohtia ehkäisevän työn toteutuksessa. Esimerkiksi opiskelu- ja työikäisen väestön parissa toteutettava ehkäisevä työ on tarpeeseen nähden vähäistä (RAY 2007).

4. Tulokset

Selvityksen tulokset ovat ohessa koottuna kysymyslomakkeen mukaisessa järjestyksessä. Vertailua vuoden 2006 tuloksiin on tehty siltä osin kuin se on mahdollista osan kysymyksistä ollessa nyt uusia. Vertailua on tehty myös taustamuuttujilla, kuten iän, sukupuolen ja asuinpaikan mukaan, silloin kun tuloksissa on näin tullut esiin merkittäviä eroja vastaajaryhmien välillä.

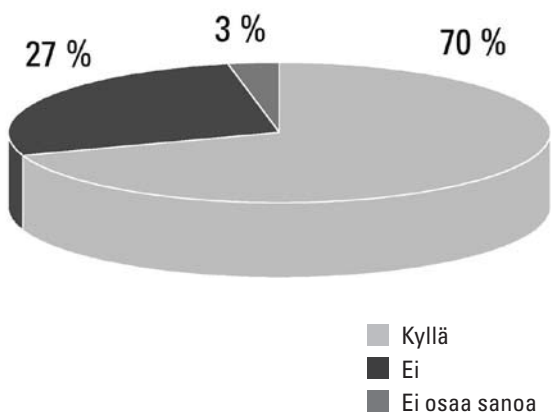
1. Onko alkoholin nykyinen kulutustaso Suomessa ongelma?

Lähes seitsemän kymmenestä suomalaisesta (69 %) pitää alkoholin nykyistä kulutustasoa Suomessa ongelmana. Asennoitumisessa on lievää nousua vuoteen 2006 verrattuna. Naiset pitävät miehiä enemmän alkoholin nykyistä kulutustasoa ongelmana (naisista 78 %; miehistä 60 %). 50-79-vuotiaat suomalaiset ovat 15-49-vuotiaita useammin huolissaan alkoholin kulutustasosta.

Keskituloiset tai sitä enemmän ansaitseviin talouksiin kuuluvat ovat vähemmän huolissaan alkoholin kulutustasosta Suomessa kuin tulotasoltaan pienempiin talouksiin kuuluvat. Muita tilastollisesti merkitseviä eroja siinä, pitääkö alkoholin kulutustasoa Suomessa ongelmana, tuli selvityksessä esille seuraavasti: eläkeläiset pitävät asiaa ongelmana keskimääräistä enemmän, samoin kaksin puolison kanssa asuvat ovat enemmän huolissaan asiasta kuin suomalaiset keskimäärin. Sen sijaan muissa kaupungeissa kuin Suur-Helsingissä, Turussa tai Tampereella asuvat pitävät asiaa ongelmana keskimääräistä vähemmän.

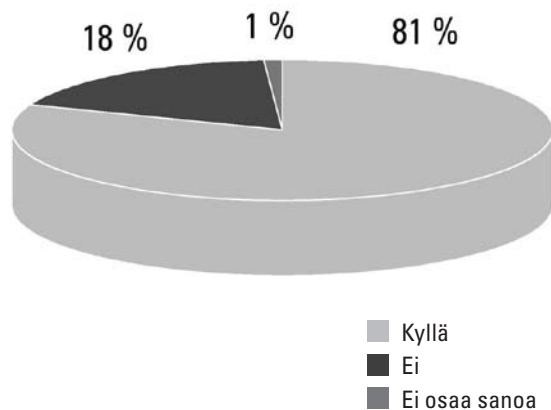
2. Tulisiko yleisen asenteen tiukentua alkoholin juomista ja humalakäyttäytymistä kohtaan?

Seitsemän kymmenestä suomalaisesta on sitä mieltä, että yleisen asenteen tulisi tiukentua alkoholin juomista ja humalakäyttäytymistä kohtaan. Naiset ovat miehiä useammin tämän asian kannalla. Kahdeksan kymmenestä kuusikymmentä vuotta täyttäneestä vastaajasta on asenteen tiukentumisen kannalla, kun taas nuoremmissa ikäryhmissä samaa mieltä on alle seitsemän kymmenestä vastaajasta.

Eniten asenteen tiukentumista toivotaan Suur-Helsingissä. Suur-Helsinkiä, Turku ja Tamperetta pienemmissä kaupungeissa asenteen tiukentumisen kannalla ollaan vähemmän kuin Manner-Suomessa keskimäärin. Talouden tulojen ollessa korkeintaan 35 000 euroa vuodessa, kanta asenteen tiukentumiseen on myönteisempi kuin sitä enemmän ansaitsevien parissa. Vuoden 2006 tuloksiin verrattuna ei ole tilastollisesti merkittävää muutosta siinä, tulisiko yleisen asenteen tiukentua alkoholin juomista ja humalakäyttäytymistä kohtaan.

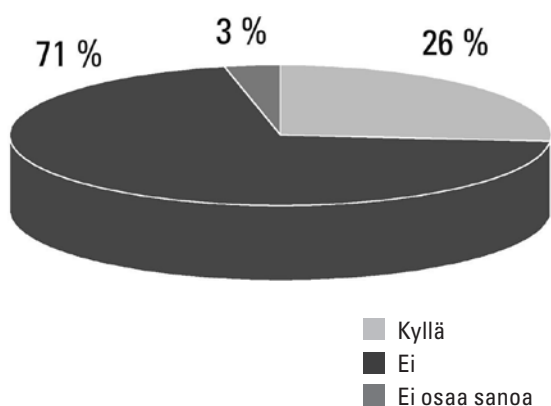
3. Onko alkoholinmyynnin viranomaisvalvonnan lisääminen tarpeellista alaikäisten alkoholin käytön ehkäisemiseksi?

Noin kahdeksan kymmenestä (81 %) suomalaisesta pitää alkoholinmyynnin viranomaisvalvonnan lisäämistä tarpeellisenä alaikäisten alkoholin käytön ehkäisemiseksi. Viranomaisvalvonnan lisäämistä tarpeellisenä pitäminen on jonkin verran yleistynyt vuodesta 2006 (tuolloin 77 %).

Naiset puoltavat viranomaisvalvonnan lisäämistä selvästi miehiä enemmän. 60-79-vuotiaista yhdeksän kymmenestä on lisääntyvän valvonnan kannalla. Sen sijaan 15-29-vuotiaat kannattavat valvonnan lisäämistä keskimääräistä vähemmän. Samoin korkeasti koulutetut ja hyvin ansaitsevat eivät ole valvonnan lisäämisen kannalla.

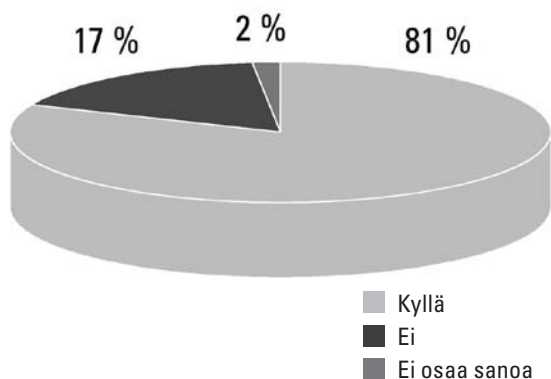
4. Tulisiko vähittäismyyntiliikkeissä myytävien alkoholituotteiden prosenttimäärää laskea?

Seitsemän kymmenestä suomalaisesta ei pidä tarpeellisenä vähittäismyyntiliikkeissä myytävien alkoholituotteiden prosenttimäärän laskua. Miehistä kahdeksan kymmenestä on tätä mieltä, naisista vain kuusi kymmenestä. 15-49-vuotiaista kahdeksan kymmenestä ei pidä prosenttimäärän laskua tarpeellisenä, 40-49-vuotiaista tätä mieltä on enää 65 prosenttia ja 50-79-vuotiaista vain puolet.

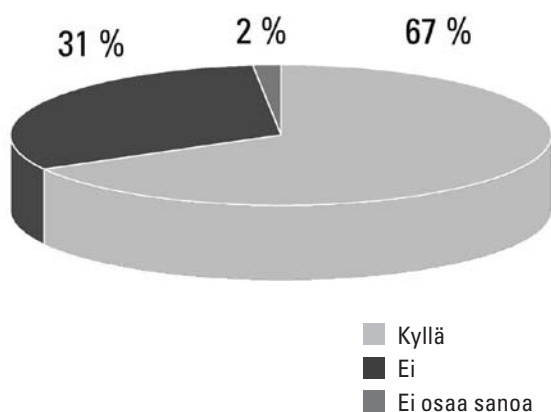
Ammattiryhmistä eläkeläiset ovat vahvimmin oluen laimentamisen kannalla, työväestöön kuuluvat taas vähemmän kuin suomalaiset keskimäärin. Tätä kysymystä ei esitetty vuoden 2006 haastattelussa.

5. Tulisiko alkoholin myyntiin päihtyneelle suhtautua nykyistä tiukemmin?

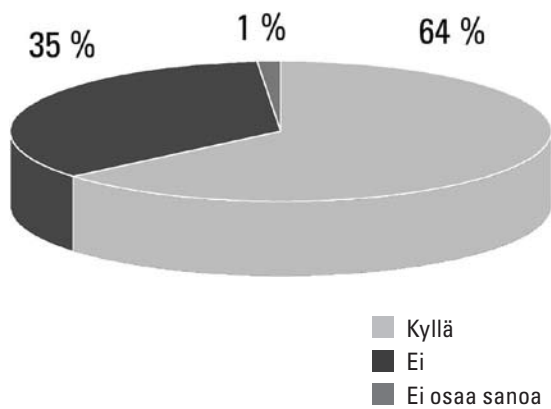
Kahdeksan kymmenestä suomalaisesta on sitä mieltä, että alkoholin myyntiin päihtyneelle tulisi suhtautua nykyistä tiukemmin. Naiset ja 60-79-vuotiaat ovat erityisen vahvasti tätä mieltä, sen sijaan 15-39-vuotiaat ovat keskimääräistä vähemmän tiukemman suhtautumisen kannalla. 15 001-25 000 euroa vuodessa ansaitsevilla on erityisen vahva mielipide siitä, että alkoholin myyntiin päihtyneelle tulee suhtautua nykyistä tiukemmin.

6. Tulisiko rattijuopumuksen rajaa Suomessa laskea 0,2 promilleen, kuten Ruotsissa ja Norjassa?

Kaksi kolmesta suomalaisesta on sitä mieltä, että rattijuopumuksen rajaa tulisi laskea 0,2 promilleen. Jälleen naiset ovat vahvemmin asian kannalla kuin miehet. Pienituloisimpiin talouksiin kuuluvat ovat vahvimmin rattijuopumuksen rajan laskemisen puolella. Kokopäivätyössä käyvät ovat keskimääräistä vähemmän asian puolesta, työelämän ulkopuolella olevat taas keskimääräistä enemmän. Rattijuopumuksen rajan laskemisen kannalla ollaan kahden vuoden takaista tilannetta vahvemmin; vuonna 2006 kuusi kymmenestä suomalaisesta oli asian kannalla.

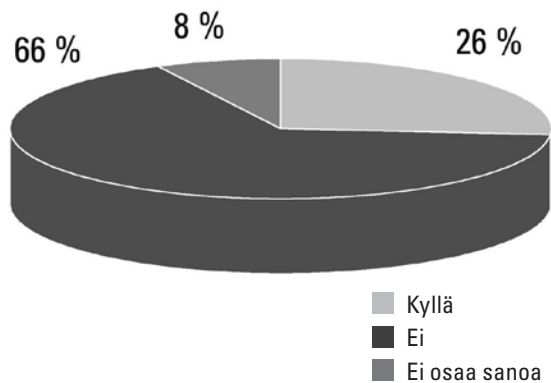
7. Tulisiko alkolukko säätää vähitellen pakolliseksi kaikkiin uusiin autoihin?

Vuonna 2006 suomalaisista 54 prosenttia oli sitä mieltä, että alkolukko tulisi vähitellen säätää pakolliseksi kaikkiin uusiin autoihin. Suomalaisen alkolukon kannatus on noussut selvästi, nyt 64 prosenttia on asian kannalla. Naisten ja miesten ero tässä suhteessa on hyvin selvä, naisista yli kolme neljästä (77 %) puoltaa alkolukkojen pakollisuutta, miehistä vain noin puolet (51 %).

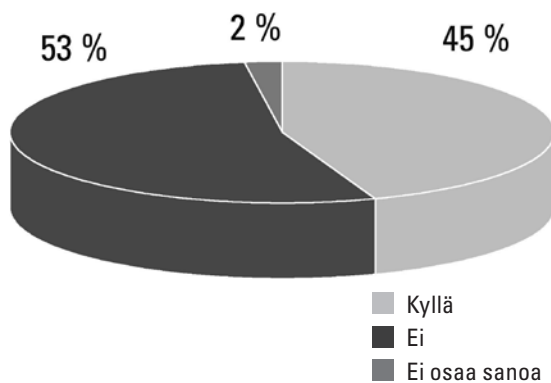
Ammattiryhmistä johtavassa asemassa olevat ja ylempät toimihenkilöt ovat vähiten alkolukkojen pakollisuuden kannalla, eläkeläiset taas ovat vahvimmin lukkojen pakollisuuden kannalla. Tämä näkyy myös tulotasoissa: yli 55 000 euroa vuodessa ansaitsevilla talouksissa asuvat ovat vähiten alkolukkojen pakollisuuden puolesta, alle 25 000 ansaitsevilla talouksissa asuvat taas eniten.

8. Onko Suomen nykyinen hallitus tehnyt riittävästi alkoholihaittojen vähentämiseksi?

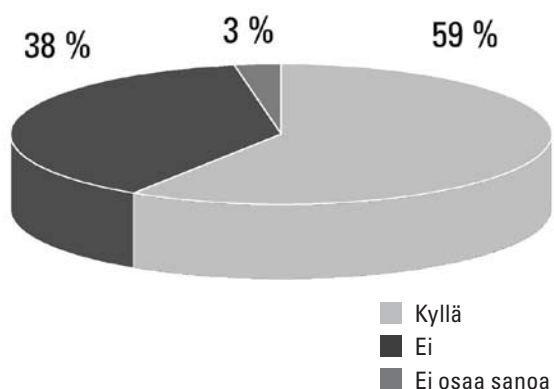
Kaksi kolmesta suomalaisesta ei pidä nykyisen hallituksen toimia riittävinä alkoholihaittojen vähentämiseksi. Tässä ei ole muutosta kahden vuoden takaiseen mielipiteeseen nähden. Naiset ovat tyytymättömiä hallituksen toimiin kuin miehet. Ikäkausittain tarkasteltuna vanhemmat suomalaiset ovat nuorempia kriittisempiä ja samoin pienituloisimissa talouksissa asuvat ovat kriittisimpiä hallituksen toimia kohtaan.

9. Pitäisikö alkoholiveroa Suomessa nostaa alkoholihaittojen vähentämiseksi?

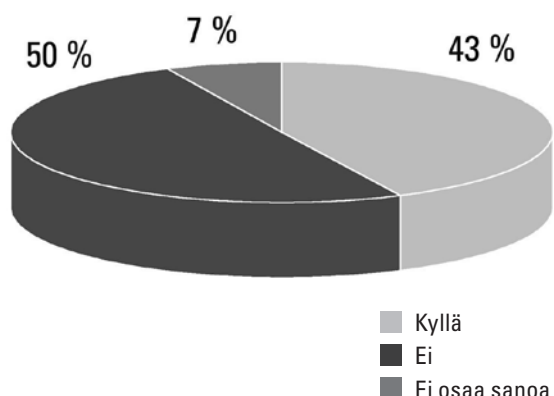
Hieman yli puolet suomalaisista on sitä mieltä, että alkoholiveron nostamiseen ei ole tällä hetkellä tarvetta. Tilanne on pysynyt samana vuoteen 2006 verrattuna. Naiset ovat miehiä enemmän veron nostamisen kannalla. Alueittain tarkasteltuna Pohjois-Suomessa ollaan vahvimmin veron nostamisen puolella. Tyytyväisimpiä tilanteeseen ovat johtavassa asemassa olevat, tyytymättömiä ovat eläkeläiset.

10. Pitäisikö alkoholin mielikuvamainonta kieltää ja sallia ainoastaan hinta- ja tuotetietojen esittely?

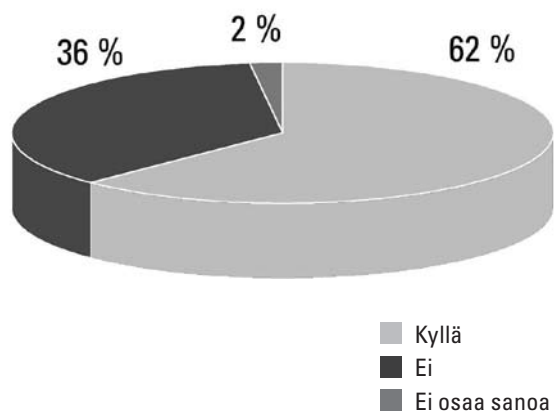
Alkoholin mielikuvamainonnan kiellon kannalla ollaan hieman kahden vuoden takaista vähemmän. Lähes kuusi suomalaista kymmenestä (59 %) pitää alkoholin mielikuvamainonnan kieltämistä tarpeellisenä. Naiset ovat kiellon kannalla miehiä useammin sekä vanhemmat henkilöt nuorempia useammin. Alemmat toimihenkilöt ja eläkeläiset ovat keskimääräistä enemmän alkoholin mielikuvamainonnan kieltämisen kannalla. Myös maaseudulla asuvat ovat vahvasti kiellon puolesta.

11. Onko mielestänne sopivaa, että alkoholiteollisuus osallistuu alkoholipoliittisten lakien ja asetusten valmisteluun?

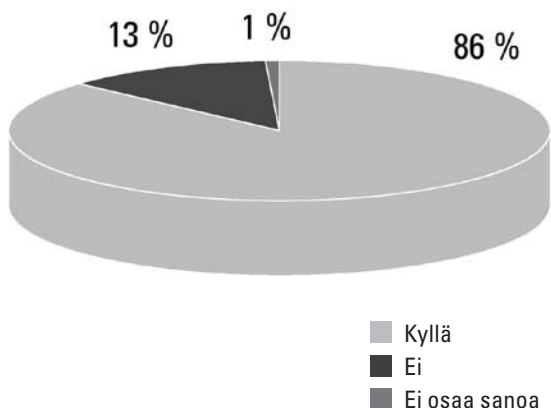
Puolet suomalaisista ei pidä sopivana sitä, että alkoholiteollisuus osallistuu alkoholipoliittisten lakien ja asetusten valmisteluun. Tässä asiassa ei ole suurta eroa miesten ja naisten välisissä mielipiteissä. Kuitenkin yli puolet työssään johtavassa asemassa tai ylempänä toimihenkilönä olevista sekä opiskelijoista pitää asiaa sopivana. Kysymystä ei esitetty vuoden 2006 selvityksessä.

12. Tulisiko alkoholiteollisuuden sponsorointi ja mainonta urheilutapahtumien yhteydessä estää?

Yli kuusi kymmenestä suomalaisesta (62 %) on sitä mieltä, että alkoholiteollisuuden sponsorointi ja mainonta urheilutapahtumien yhteydessä tulisi estää. Urheilutapahtumien yhteydessä tapahtuvan alkoholiteollisuuden sponsoroinnin ja mainonnan estämisen puolella ollaan hieman enemmän kuin vuonna 2006. Naiset puoltavat mainonnan ja sponsoroinnin estämistä miehiä useammin. Alle 40-vuotiaat estäisivät alkoholin urheilusponsoroinnin ja mainonnan 40 vuotta täyttäneitä harvemmin. Työssä johtavassa asemassa olevat ja ylempät toimihenkilöt estäisivät asian harvemmin kuin muut ammattiryhmät. Eläkeläiset ovat eniten rajoitusten kannalla.

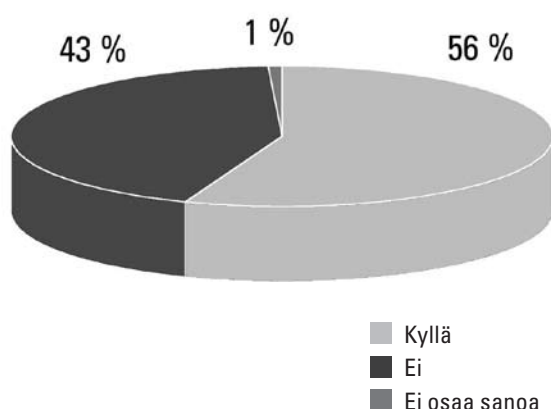
13. Onko mielestänne sopivaa, että terveydenhuoltohenkilöstö kysyy Teiltä vastaanotolla rutiininomaisesti alkoholin käytöstänne ja antaa tarvittaessa neuvontaa?

Terveydenhuoltohenkilöstön alkoholisanoista kyseleminen ja neuvominen ei häiritse valtaosaa suomalaisista. Suomalaisista 87 prosenttia pitää asiaa sopivana. Naisista peräti yhdeksän kymmenestä pitää asiaa sopivana, miehistäkin 83 prosenttia. Suur-Helsingissä asiaan suhtaudutaan erittäin suotuisasti ja tyväestöön kuuluvat pitävät asiaa hieman sopivampana kuin suomalaiset keskimäärin.

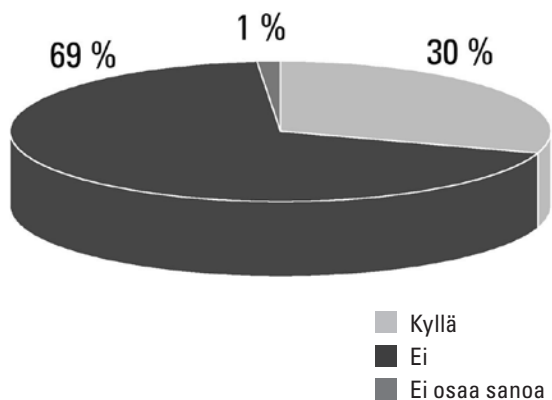
Työttömät ja työstään lomautetut ovat keskimääräistä vähemmän asian puolella, mutta heistäkin kuitenkin seitsemän kymmenestä suhtautuu asiaan myönteisesti. Merkittävää eroa vuoden 2006 vastauksiin ei ole nähtävissä tämän asian suhteen, vaikka kysymys oli tänä vuonna muotoiltu omakohtaisemmin siten, että kysymyksessä kartoitettiin suhtautumista vastaajan omalla vastaanottokäynnillä tapahtuvaan neuvontaan.

14. Haittaako Teitä humalaisten ihmisten näkyminen arkisissa elinympäristöissä kodin ulkopuolella, kuten kadulla, julkisissa kulkuneuvoissa tai kauppakeskuksissa?

Yli puolta (56 %) suomalaisista humalaisten näkyminen kodin ulkopuolella haittaa, naisia enemmän kuin miehiä. Etelä-Suomessa humalaisten näkyminen haittaa keskimääräistä enemmän, erityisesti näin on Suur-Helsingissä. Maaseudulla asia vastaavasti haittaa keskimääräistä vähemmän. Opiskelijoita ja osapäivätyössä käyviä asia haittaa selvästi keskimääräistä enemmän. Kysymystä ei ole esitetty vuoden 2006 selvityksessä.

15. Onko muiden ihmisten alkoholin käyttö vähentänyt turvallisuudentunnettanne jossakin tilanteessa edellisten 12 kuukauden aikana?

Suomalaisista lähes kolmannes (30 %) on kokenut turvallisuudentunteensa vähentyneen muiden ihmisten alkoholin käytön seurauksena edellisten 12 kuukauden aikana. Naisilla negatiivisia kokemuksia asiassa on enemmän kuin miehillä. Erityisesti 15-29-vuotiailla ja opiskelijoilla on negatiivisia kokemuksia asiassa. Turvattomuuden tunteet korostuvat Suur-Helsingissä asuvilla. Kysymystä ei esitetty vuoden 2006 selvityksessä.

5. Mitä toimenpiteitä tulokset edellyttävät?

Hallituksella ja muilla toimijoilla on käytettävissä monia eri keinoja kokonaiskulutuksen hillitsemiseksi. Kuten tämän kyselyn tuloksista on käynyt ilmi, suuri osa suomalaisista hyväksyy koviltakin tuntuvia keinoja terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Seuraavaan on koottu joukko keskeisiä toimenpidesuosituksia selvityksen tulosten pohjalta.

Kokonaiskulutus käännetään laskuun

Alkoholin kokonaiskulutuksen on osoitettu olevan suorassa yhteydessä alkoholin hintaan ja saatavuuteen. Hinta on Suomessa merkittävin alkoholin kulutusta säätelevä yksittäinen tekijä. Alkoholiverotusta on edelleen kiristettävä ja kansanterveyden näkökulmasta veronkorotuksen tulee olla riittävän suuri. Alkoholin saatavuutta säätelee Suomessa tehokkaasti lakiin perustuva alkoholimonopoli. Alkon monopoliaseman säilyttäminen on keskeinen toimi alkoholihaittoja ehkäistäessä.

Kokonaiskulutuksen laskulla vähennetään paitsi alkoholin käyttäjään itseensä, myös muihin kohdistuvia negatiivisia vaikutuksia. Alkoholi aiheuttaa haittoja liikenneonnettomuuksina, kehittyvälle sikiölle raskauden aikana, väkivaltana ja rikollisuutena sekä monina muina ilmiöinä, kuten turvallisuudentunteen tai asumisviihtyvyyden vähentymisenä. Monia alkoholin ulkopuolisille aiheuttamia haittoja tai yhteiskunnallisia seurauksia ei ole vielä riittävästi dokumentoitu. Tietopohjan laajentamista sosiaalisista ja yhteiskunnallisista haitoista on jatkettava.

Kiinnitetään erityistä huomiota nuorten alkoholinkäyttöön ja alkoholin saatavuuteen

Ehkäisevän päihdetyön tavoitteena tulee olla alkoholinkäytön aloitusten nostaminen 18-vuoteen tai pidättäytyminen kokonaan alkoholin käytöstä siinäkin vaiheessa, kun se lain mukaan olisi sallittua. Nuoret ovat erityisen herkkiä alkoholin haittavaikutuksille kasvun ja kehityksen ollessa vielä kesken. Mitä nuorempina juominen aloitetaan ja mitä enemmän nuoret juovat, sitä suurempi on alkoholiriippuvuuden riski ja sitä enemmän alkoholi aiheuttaa haittoja varhaisessa aikuisiässä.

Viranomaisvalvontaa tarvitaan ehkäisemään alkoholin myyntiä alaikäisille. Viranomaisvalvonnan tehostamisen ohella keskeistä on vähittäismyyntiliikkeiden ja ravintoloiden omavalvonnan kehittäminen. On myös huomattava, että alaikäiset saavat alkoholia usein vanhempiensa tai ystäviensä kautta tai henkilöiltä, jotka suosivat ostamaan alkoholia pientä korvausta vastaan tai jopa korvauksetta. Puuttuminen alkoholin välittämiseen alaikäisille on keskeistä päihdehaittojen ehkäisyn kannalta.

Mielikuvamainonnasta siirrytään hinta- ja tuotetietojen esittelyyn

Alkoholin mielikuvamainonnalle tv:ssä ja elokuvateattereissa tulisi säätää täyskielto terveysperustein. Hallituksen rajoitukset, joissa alkoholin tv- ja elokuvamainonta kiellettiin lasten ja nuorten katseluaikoina ennen klo 21 sekä lapsille ja nuorille suunnatuissa elokuvissa, eivät ole sinällään riittäviä. Alkoholin mielikuvamainonta vaikuttaa tutkimusten mukaan erityisesti nuorten alkoholin käyttöön. Siirtyminen mainonnassa pelkkään alkoholijuomien hinta- ja tuotetietojen esittelyyn Ranskan mallin mukaisesti vähentäisi todennäköisesti alkoholin kulutusta varsinkin nuorten osalta. Alkoholiteollisuus mainostaa näyttävästi myös erilaisissa urheilutapahtumissa, mikä on terveyden ja hyvinvoinnin kannalta varsin ristiriitaista.

Päihdehaittojen ehkäisy nähdään kokonaisvaltaisesti

Päihdehaittoja ehkäisevän työn tulee olla kokonaisvaltaista ja siinä tulee huomioida terveyden taustatekijät, kuten ihmisten elinolot, sosiaaliset verkostot ja mahdollisuudet terveyttä edistäviin valintoihin. Myös päihteiden käytön kulttuurin ja asenteiden on muututtava, jotta muutokset juomatavoissa olisivat laajemmalti mahdollisia. Tämä muutostyö on hidasta ja vaatii pitkäjänteisiä toimia. Kulttuurisen muutostyön ja terveyden taustatekijöihin vaikuttamisen ohella tarvitaan yhteiskunnallisia päätöksiä, kuten hintaan ja saatavuuteen vaikuttamista, joilla pystytään suhteellisen nopeasti vaikuttamaan päihdetilanteeseen.

Rattijuopumuksen raja lasketaan 0,2 promilleen

Rattijuopumusrajan laskeminen 0,2 promilleen antaa vahvan viestin siitä, että alkoholi ja liikenne eivät kuulu yhteen. Myös alle 0,5 promillen alkoholipitoisuus veressä vaikuttaa ajosuoritusta heikentävästi. Onnettomuusriski kasvaa merkittävästi 0,35 promillen jälkeen (Rajalin 2006). 0,2 promillen raja on käytössä jo Ruotsissa ja Norjassa. Monissa Euroopan maissa on Suomea tiukemmat säädökset liikenneraittiuuden edistämiseksi, kuten nollatoleranssi alkoholin käytölle juuri ajokortin saaneilla kuljettajilla sekä julkisen ja raskaan liikenteen kuljettajilla.

Alkolukko asennetaan jatkossa kaikkiin uusiin autoihin

Alkolukko tulisi saada vähitellen pakolliseksi kaikkiin uusiin autoihin. Turvallisuuden kannalta tärkeätä olisi saada alkolukko pakolliseksi koulukuljetuksiin ja muihin julkisiin kulkuvälineisiin sekä raskaisiin ajoneuvoihin ja myöhemmin asteittain kaikkiin uusiin autoihin. Alkolukko tulisi saada myös muihin moottorikäyttöisiin ajoneuvoihin, kuten moottoripyöriin.

Mini-interventio rutiiniksi

Terveydenhuoltohenkilöstön antaman lyhytneuvonnan eli mini-intervention alkoholin käytön vähentämiseksi ja riskikulutuksen tunnistamiseksi tulisi kuulua automaattisesti osaksi vastaanottokäyntiä. Mini-intervention on osoitettu olevan tehokas ja edullinen tapa ehkäistä ja vähentää alkoholihaittoja ennen alkoholiriippuvuuden kehittymistä. Tästä huolimatta se on juurtunut toivottua hitaammin rutiininomaiseksi osaksi vastaanottokäyntiä. Mini-intervention pitäisi olla osa myös työterveyshuollon jatkuvaa toimintaa ja työpaikan ehkäisevää työtä, sillä työikäiset juovat suurimman osan kulutetusta alkoholista ja alkoholin käyttö on syynä moniin terveys- ja työkykyongelmiin.

Mini-intervention käytäntöön juurruttamisen tulee lähteä jo ammattihenkilöiden koulutuksesta, johon tulee sisällyttää entistä laajemmin päihdeasioiden käsittelytaitoja. Opetusministeriön työryhmäesitys (2007:17) päihdetyön koulutuksen kehittämiseksi suosittelee uudistamaan päihdekoulutuksen sisältöjä. Mietinnössä esitetään päihdetyön koulutuksen minimisisällöt, jotka tulisi ottaa käyttöön kaikilla koulutusaloilla, joista valmistutaan sosiaali- ja terveysalan työntekijöiksi koulutusalaista ja tutkinnosta riippumatta. Tämä koskee myös lisä- ja täydennyskoulutusohjelmia. Minimisisällön tavoitteena on, että työntekijä ymmärtää päihdeiden käyttöön liittyvät haitat kansanterveyttä heikentäväksi tekijäksi ja mieltää oman roolinsa osana laadukasta moniammatillista päihdehaittoja vähentävää yhteistyötä.

Suunta ehkäisevän työn aseman ja resurssien vahvistamiseen korjaavan työn sijaan

Terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen tähtäävän poliittisen ilmapiirin tulisi näkyä myös terveyttä edistävän työn resurssien vahvistumisena. Tällä hetkellä pääosa päihdetyön rahoituksesta ja työpanoksesta menee korjaavaan työhön. Ehkäisevän työn asema ja kiinnittyminen uusiin rakenteisiin kunta- ja palvelurakennetta uudistettaessa tulee turvata. Uudistusprosesseissa tulee kuulla kansalaisyhteiskuntaa suunnittelun eri vaiheissa, jotta kansalaisten ääni saadaan esiin. Inhimillisesti katsoen pitäisi ensisijaisesti pyrkiä terveyden edistämiseen ennen kuin haittoja ehtii syntyä. Terveyden edistäminen ja ehkäisevä työ lisää yksilöiden ja perheiden hyvinvointia. Hyvin toteutettuna työ on kustannustehokasta ja säästää yhteiskunnan varoja pitkällä tähtäimellä.

Lähteet

Alcohol and advertising 2008. IAS, Institute of Alcohol Studies.

<http://www.ias.org.uk/resources/factsheets/advertising.pdf>

Alkoholijuomien kulutus 2007. <http://www.stakes.fi/Fl/tilastot/aiheittain/Paihteet/alkoholijuomienkulutus.htm>

Alkoholikuolleisuus vuosina 1998-2006. <http://www.tilastokeskus.fi>

Alkoholimainontatyöryhmän muistio 2007. Sosiaali- ja terveysministeriö

<http://www.stm.fi/Resource.phx/vastt/sospa/shpai/mainonta.htx.i947.pdf>

Anderson, Peter 2008. Reducing Drinking and Driving in Europe. German Centre for Addiction issues. (DHS)

Anderson, Peter & Baumberg, Ben 2006. Alcohol in Europe.

http://ec.europa.eu/health-eu/news_alcoholineurope_en.htm

Finlex. 1.8.2008. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19941143>

Helakorpi, Satu & Prättälä, Ritva & Uutela, Antti 2008. Suomalaisen aikuisten terveyskäyttäytyminen ja terveys, kevät 2007. Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B 6/2008.

http://www.ktl.fi/attachments/suomi/julkaisut/julkaisusarja_b/2008/2008b06.pdf

Hallituksen esitys laiksi alkoholi- ja alkoholijuomaverosta annetun lain liitteen muuttamisesta.

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan lausunto 8/2007 vp.

Hingson, Ralph W. ScD, MPH & Heeren, Timothy, PhD & Winter, Michael R., MPH 2006. Age at Drinking Onset and Alcohol Dependence. Age at Onset, Duration and Severity. Arch Pediatr Adolesc Med. 2006; 160:739-746.

Holmlund, Anne 28.5.2008. Hyvä sisäinen turvallisuus - yhä tärkeämpi osa suomalaista hyvinvointia ja kilpailukykyä. Sisäisen turvallisuuden vaikuttajaseminaari 28.5.2008, Finlandia-talo.

<http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/turva/home.nsf>

IAS, Institute of alcohol studies 2008. Alcohol and advertising.

<http://www.ias.org.uk/resources/factsheets/advertising.pdf>

Kiianmaa, Kalervo & Tiihonen, Jari & Hyytiä, Petri 2003. Alkoholiriippuvuuden hermostollinen perusta.

<http://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo93992.pdf>

Kouluterveyskysely 2007. <http://info.stakes.fi/kouluterveyskysely/Fl/index.htm>

Liikenne- ja viestintäministeriön tiedote 26.6.2007. Alkolukkoa kokeillaan yrityksissä.
<http://www.lvm.fi/web/fi/tiedote/view/241633>

Montonen, Marjatta 2008. Alkoholiollisuuden poliittinen vaikutusvalta kasvaa. Yhteiskuntapolitiikka 2/2008. Stakes.

Päihdebarometri 2007. Ajankohtaiskatsaus kuntien ja järjestöjen päihdetilanteeseen. Terveysten edistämisen keskuksen julkaisu 5/07. <http://www.tekry.fi>

Päihdeongelmien ehkäisyn ja hoidon koulutuksen kehittämistyöryhmän mietintö. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:17. Opetusministeriö, koulutus- ja tiedepoliittikan osasto. Yliopistopaino 2007.

Rajalin, Sirpa 4.4.2006. <http://www.liikenneturva.fi/fi/tutkimus/liitetiedostot/promilletiedustelut06.pdf>

Sisäisen turvallisuuden ohjelma. <http://www.intermin.fi>

Sosiaali- ja terveystalokunnan lausunto 8/2007 vp. Hallituksen esitys laiksi alkoholi- ja alkoholijuomaverosta annetun lain liitteen muuttamisesta.

Taskumatti 2008. Tilastotietoa alkoholista ja huumeista.
<http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2008/paihde/taskumatti2008.pdf>

Tigerstedt, Christoffer & Österberg, Esa 2007. Alkoholihaitat ovat säilyneet suomalaisina ja muuttuneet ranskalaisiksi. Yhteiskuntapolitiikka 3/2007. Stakes.

Tilastokeskuksen tiedote 5.11.2007. Alkoholisyyt edelleen työikäisten yleisin kuolemansyy.
<http://www.stat.fi/til/ksyyt/>

Valtakunnallinen Liikenneraittiuskampanja. <http://www.tekry.fi/liikenneraittius>

Von der Pahlen, Bettina & Lepistö, Jaana & Marttunen, Mauri 2008. Nuoret, päihteen ja väkivalta. Kansanterveyslaitoksen julkaisu 4/2008.
http://www.ktl.fi/attachments/suomi/julkaisut/julkaisusarja_c/2008/2008c04.pdf

Wennberg, Mikko & Oosi, Olli & Alavuotunki, Kaisa & Soikkeli, Markku 2007. RAY:n avustaman ehkäisevän päihdetyön nykytilan arviointi. Avustustoiminnan raportteja 17.
http://www.ray.fi/avustustoiminta/aineistopankki/pdf_doc_arviointi/pdf/RAYraportti17.pdf

Liite: Kysymyslomake

HAASTATELUKYSYMYKSET

Seuraavassa on joitakin alkoholiin ja sen käyttöön liittyviä kysymyksiä.

Vastatkaa vain kyllä tai ei seuraaviin kysymyksiin. (Vastausvaihtoehdot kyllä, ei ja en osaa sanoa)

1. Onko alkoholin nykyinen kulutustaso Suomessa ongelma?
2. Tulisiko yleisen asenteen tiukentua alkoholin juomista ja humalakäyttäytymistä kohtaan?
3. Onko alkoholinmyynnin viranomaisvalvonnan lisääminen tarpeellista alaikäisten alkoholin käytön ehkäisemiseksi?
4. Tulisiko vähittäismyyntiliikkeissä myytävien alkoholituotteiden prosenttimäärää laskea?
5. Tulisiko alkoholin myyntiin päihtyneelle suhtautua nykyistä tiukemmin?
6. Tulisiko rattijuopumuksen rajaa Suomessa laskea 0,2 promilleen, kuten Ruotsissa ja Norjassa?
7. Tulisiko alkolukko säätää vähitellen pakolliseksi kaikkiin uusiin autoihin? (alkolukko= ajamaan pääsee vasta, kun on puhaltanut nollat alkometriin)
8. Onko Suomen nykyinen hallitus tehnyt riittävästi alkoholihaittojen vähentämiseksi?
9. Pitäisikö alkoholiveroa Suomessa nostaa alkoholihaittojen vähentämiseksi?
10. Pitäisikö alkoholin mielikuvamainonta kieltää ja sallia ainoastaan hinta- ja tuotetietojen esittely?
11. Onko mielestänne sopivaa, että alkoholiteollisuus osallistuu alkoholipoliittisten lakien ja asetusten valmisteluun?
12. Tulisiko alkoholiteollisuuden sponsorointi ja mainonta urheilutapahtumien yhteydessä estää?
13. Onko mielestänne sopivaa, että terveydenhuoltohenkilöstö kysyy Teiltä vastaanotolla rutiininomaisesti alkoholin käytöstänne ja antaa tarvittaessa neuvontaa?
14. Haittaako Teitä humalaisten ihmisten näkyminen arkisissa elinympäristöissä kodin ulkopuolella, kuten kadulla, julkisissa kulkuneuvoissa tai kauppakeskuksissa?
15. Onko muiden ihmisten alkoholinkäyttö vähentänyt turvallisuudentunnettanne jossakin tilanteessa edellisten 12 kuukauden aikana?

Mitä tavallinen suomalainen ajattelee tällä hetkellä alkoholitalanteesta? Asiantuntijakeskustelun rinnalle tarvitaan kansalaisten ääntä. Suomalaisen alkoholiasenteet -selvitys toteutettiin nyt toista kertaa ja sitä varten haastateltiin noin tuhatta suomalaista. Heidän äänensä kuullaan nyt.

www.tekry.fi

TAITTO: AGAIN DESIGN

KANNEN KUVA: ANTERO AALTONEN

ISSN 1455-5964

ISBN 978-952-205-025-0

TERVEYDEN EDISTÄMISEN KESKUKSEN JULKAISUJA 3/2008

